

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(найменування центрального органу управління освітою, власник)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського
державного педагогічного
університету
від 02.09.2021 р., протокол № 01

ШКОЛОЗНАВСТВО

(шифр і назва навчальної дисципліни)

**Програма
обов'язкової навчальної дисципліни**

підготовки бакалаврів
(назва рівня вищої освіти)

галузь знань 03 Гуманітарні науки
(код і назва)

спеціальність 014 Середня освіта (українська мова і література)
(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійна програма
Середня освіта (українська мова і література, англійська мова)
(назва освітньо-професійної програми)

Бердянськ, 2021

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: **Бердянський державний педагогічний
університет**

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Володимир НИЩЕТА,**
доктор педагогічних наук, доцент

Обговорено та рекомендовано вченою радою Бердянського державного педагогічного університету

Протокол № 10 від “ 17 ” червня 2021 року

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Школознавство» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (українська мова і література, англійська мова)», підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (українська мова і література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є професійна підготовка сучасного вчителя-філолога до роботи в закладах повної загальної середньої освіти України в аспекті управління.

Міждисциплінарні зв'язки:

Філософія. Забезпечує методологічні основи діяльності з управління, обґрунтовує концептуальні засади освіти як соціального феномену.

Психологія:

- закономірності психічної діяльності людини, що є основою розуміння тих психічних процесів, які відбуваються в процесі управління;
- формування психічних процесів пам'яті, уваги, почуттів і психічних якостей особистості;
- розвиток психіки людини у процесі виховання та навчання; проблеми управління засвоєнням знань, формуванням вмінь і навичок; психологічні фактори, що зумовлюють успішність навчання, стосунки між учнем і вчителем, індивідуально-психологічні характеристики школярів; мотивація діяльності учнів у процесі оволодіння мовленнєвою діяльністю;
- види й засоби спілкування.

Педагогіка:

- використання дидактичних принципів і принципів виховання в освітній діяльності;
- використання методів, прийомів і засобів навчання й виховання;
- організація управління в системі освіти, педагогічний супровід і педагогічна підтримка.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Школознавство» є ознайомлення студентів з організацією, змістом, принципами та методами управління системою національної освіти.

Основні завдання:

- **методичні:** забезпечити умови для опанування студентами основними поняттями, змістом і принципами побудови системи освіти, основними документами щодо функціонування й розвитку закладів освіти, методикою методичної роботи й наукової організації праці в умовах загальної середньої освіти;
- **пізнавальні:** ознайомити майбутніх учителів-словесників із системою загальних принципів побудови освіти в Україні й основними вихідними положеннями та структурою управління нею, проблемами й шляхами удосконалення керівництва роботою закладом загальної середньої освіти;
- **практичні:** сформувати вміння організації методичної роботи та створення освітнього середовища для наукової організації праці учнів і вчителів в базовій та профільній середній освіті, вивчати, узагальнювати та

впроваджувати передовий педагогічний досвід раціонального прогнозування й планування своєї професійної діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **знати**:

- основні положення чинних державних нормативно-правових документів стосовно системи освіти в Україні;
- загальні основи управління освітою;
- структуру управління освітою;
- основи методичної роботи в закладах загальної середньої освіти;
- особливості атестації педагогічних працівників;
- систему внутрішнього контролю в закладах загальної середньої освіти;
- про прогнозування, планування й облік роботи в закладах загальної середньої освіти;
- передовий педагогічний досвід;
- інноваційну спрямованість педагогічної діяльності;
- особливості роботи в системі інклюзивної освіти.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **вміти**:

- державних нормативно-правових документів стосовно системи освіти в Україні;
- здійснювати фаховий аналіз управлінських рішень у системі загальної середньої освіти;
- аналізувати методичну роботу в закладах загальної середньої освіти;
- добирати та логічно й послідовно використовувати на практиці теоретичний матеріал з основ школознавства;
- володіти основними методами і прийомами методичної роботи;
- розмежовувати компетенції органів управління в Україні;
- прогнозувати, планувати та здійснювати облік роботи в закладах загальної середньої освіти;
- аналізувати документи з обліку педагогічної діяльності в закладах загальної середньої освіти;
- використовувати знання про атестації та педагогічних працівників;
- застосовувати отримані знання під час проходження виробничої практики в закладах загальної середньої освіти.

Майбутні вчителі-словесники повинні вміти реалізовувати такі **основні функції**:

- **комунікативно-навчальну функцію**, яка складається з інформаційного, мотиваційно-стимулювального й контрольного-коригувального компонентів;
- **розвивальну функцію**, тобто прогнозувати шляхи формування й розвитку інтелектуальної та емоційної сфер особистості учня, її пізнавальних і розумових здібностей у процесі оволодіння українською мовою;
- **освітню функцію**, тобто допомагати учням в оволодінні вміннями вчитися, збагачувати свій світогляд, пізнавати себе та іншу систему понять, через яку можуть усвідомлюватися інші явища;
- **виховну функцію**, тобто вирішувати завдання морального, культурно-естетичного, трудового виховання засобами навчальних предметів;

- **гностичну функцію**, тобто аналізувати свою професійну діяльність і навчальну діяльність учнів, добирати підручники й посібники, прогнозувати труднощі засвоєння учнями мовного і мовленнєвого матеріалу, а також оволодіння мовленнєвою діяльністю, вивчати й узагальнювати досвід інших учителів у галузі мовної та літературної освіти;
- **конструктивно-планувальну функцію**, тобто планувати й творчо конструювати освітній процес у цілому і процес навчання конкретної теми з урахуванням особливостей ступеня навчання; планувати навчально-комунікативну діяльність учнів на уроках і в позакласній роботі; здійснювати у комплексі різні види індивідуалізації навчання: мотивувальний, регулювальний, розвивальний, формувальний;
- **організаторську функцію**: реалізовувати плани (поурочні, серії уроків, позакласних заходів) з урахуванням особливостей ступеня навчання; творчо розв'язувати методичні завдання у процесі навчання й виховання з урахуванням провідних характеристик учнів певного закладу освіти, вносити до планів методично правильні корективи з метою досягнення очікуваного результату, виходячи з цілей навчання.

Основні результати навчання й компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

<p>ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі середньої освіти або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів освітніх наук і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в базовій середній школі.</p> <p>ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 4. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</p> <p>ЗК 5. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.</p> <p>ЗК 6. Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 8. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.</p>	<p>ПРЗ 2. Обізнаний із елементами теоретичного й експериментального (пробного) дослідження в професійній сфері та методами їх реалізації.</p> <p>ПРЗ 5. Знає державний стандарт загальної середньої освіти, навчальні програми з української мови і літератури, іноземної мови для закладів загальної середньої освіти та практичні шляхи їх реалізації в різних видах урочної та позаурочної діяльності.</p> <p>ПРЗ 6. Має творчо-критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі розв'язання соціальних і професійних завдань.</p> <p>ПРУ 1. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), видобувати, обробляти й систематизувати інформацію, використовувати її в освітньому процесі.</p>
<p>ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p>	<p>ПРУ 7. Володіє основами професійної культури, має здатність створювати й</p>

ЗК 13. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ФК 2. Здатність застосовувати сучасні методи й освітні технології навчання.

ФК 7. Здатність реалізовувати ефективні підходи (особистісно-орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до навчання української, російської й англійської мов і викладання літератури на підставі передового вітчизняного й міжнародного досвіду.

ФК 12. Здатність до критичного аналізу, діагностики й корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду (вітчизняного, закордонного) у галузі викладання української, російської й англійської мов та української й російської літератури з метою професійної саморегуляції й свідомого вибору шляхів розв'язання проблем в освітньому процесі.

ФК 13. Здатність доцільно використовувати й створювати сучасне навчально-методичне забезпечення (обладнання) для проведення занять.

ФК 14. Здатність здійснювати власне до-слідження в освітній діяльності, узагальнювати, оприлюднювати результати розроблення актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах тощо).

ФК 15. Здатність створювати рівноправний і психологічно позитивний клімат для навчання, організовувати ефективну комунікацію між учасниками освітнього процесу (учні, учителі, батьки).

ФК 17. Здатність розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

редагувати тексти фахового змісту.

ПРУ 10. Здатний до рефлексії, має навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності й обдуманого вибору шляхів їх розв'язання.

ПРК 1. Формує комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями (вихованцями) та їхніми батьками із дотриманням етичних норм спілкування, принципів толерантності, творчого діалогу, співробітництва та взаємоповаги до всіх учасників освітнього процесу.

ПРК 3. Організовує освітній процес у закладі середньої освіти, співпрацю учнів (вихованців), ефективно працює в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях).

ПРК 4. Керується у своїй діяльності принципами толерантності, творчого діалогу, співробітництва, взаємоповаги до всіх учасників освітнього процесу.

ПРА 1. Здатний учитися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію.

ПРА 2. Здатний аналізувати й розв'язувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на підставі сформованих ціннісних орієнтирів, визначати власну соціокультурну позицію в полікультурному суспільстві, бути носієм і захисником національної культури.

ПРА 3. Ефективно організовує, аналізує, критично оцінює, несе відповідальність за результати власної професійної діяльності.

ПРА 4. Забезпечує охорону життя й здоров'я учнів у освітньому процесі та позаурочній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відведено **90 годин / 3 кредити ECTS.**

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1. Загальнопедагогічний контекст менеджменту в освіті.

Тема 1–2. Вступ. Педагогіка як наука. Школознавство як розділ педагогіки. Професія вчителя. Педагогіка як наука. Основні категорії педагогіки. Школознавство як розділ педагогіки. Базисні поняття педагогічного менеджменту.

Практичне заняття 1. Педагогіка як наука. Школознавство як розділ педагогіки.

Змістовий модуль 2. Наукові засади управління в системі повної загальної середньої освіти.

Практичне заняття 2. Внутрішньошкільне керівництво. Внутрішньошкільний контроль.

Практичне заняття 3. Методична робота в школі. Передовий педагогічний досвід.

МОДУЛЬ 2

Змістовий модуль 3. Нормативно-правове підґрунтя системи освіти в Україні.

Тема 3–4. Закон України «Про освіту»: концептуальні положення. Мета освіти. Зміст і структура Закону.

Змістовий модуль 4. Нормативно-правовий базис системи повної загальної середньої освіти.

Тема 5–6. Закон України «Про повну загальну середню освіту»: концептуальні положення.

Мета освіти. Зміст і структура Закону.

Практичне заняття 4. Основні положення чинних державних нормативно-правових документів стосовно системи освіти в Україні.

МОДУЛЬ 3

Змістовий модуль 5. Концептуальні засади реформування системи загальної середньої освіти в Україні.

Тема 7–8. Концепція «Нова українська школа» (НУШ).

Учасники процесу. Яким має бути випускник школи. Формула нової школи. Вісім ключових компонентів. Ключові компетентності для життя. 10 ключових компетентностей для нової української школи. «Канва» розвитку учня. Педагогіка партнерства. Умотивований вчитель. Орієнтація на учня. Виховання на цінностях.

Автономія школи. Справедливий доступ і фінансування. Структура нової школи. Графік впровадження реформ.

Практичне заняття 5. Концепція «Нова українська школа» (НУШ).

Змістовий модуль 6. Практика реалізації напрямів реформування загальної середньої освіти.

Практичне заняття 6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти.

Практичне заняття 7. Реалізація положень НУШ і вимог державного стандарту в навчальних програмах.

Рекомендована література

Базова

1. Айсмонтас Б. Б. Педагогическая психология: учеб. пособ. для студентов. М.: МГППУ, 2004. 368 с.
2. Бондарчук Е. И., Бондарчук Л. И. Основы психологии и педагогики: курс лекций. К.: МАУП, 2002. 168 с.
3. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка : теорія та історія : посіб. для вузів. Рівне, 1996. 240 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
5. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п/print1515547466393023> (дата звернення: 14.01.2014).
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>. (дата звернення: 14.12.2011).
7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Закон України «Про освіту». Урядовий кур'єр. 04.10.2017. № 186.
9. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Урядовий кур'єр. 27.06.2020. № 121.
10. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании : труды методологич. семинара. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
11. Кан-Калык В. А., Никандров И. Д. Педагогическое творчество. Москва : Педагогика, 1990. 144 с.
12. Краевский В. В. Методология педагогики: пособ. для педагогов-исследователей. Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та, 2001. 244 с.
13. Крысько В. Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах: пособие. Минск: Харвест, 1999. 384 с.
14. Мижериков В. А., Ермоленко М. И. Введение в педагогическую профессию. Москва : Педагогическое общество России, 1999. 228 с.
15. Москалець В. П. Психологічне обґрунтування української національної школи. Львів : Світ, 1994. 120 с.
16. Мудрик А. В. Учитель: мастерство и вдохновение. Москва : Просвещение,

1986. 160 с.
17. Національна доктрина розвитку освіти. *Книга методиста* : довідково-метод. видання / [упоряд. Литвиненко Г. М., Вернидуб О. М.]. Х. : Торсінг плюс, 2006. С. 8–21.
 18. Никитина Н. Н., Кислинская Н. В. Введение в педагогическую деятельность: теория и практика: учеб. пособ. для студентов высш. педагог. учеб. завед. М.: АКАДЕМІА, 2004. 216 с.
 19. Пальчевський С. С. Педагогіка : навч. Посіб. К. : Каравела, 2007. 576 с.
 20. Педагогика / Под ред. Ю. К. Бабанского. М. : Просвещение, 1988. 841 с.
 21. Педагогика: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под. ред. В. А. Сластенина. М.: Издательский центр «Академия», 2014. 608 с.
 22. Педагогіка / Під ред. М. Д. Ярмаченка. К. : Рад. шк., 1986. 785 с.
 23. Педагогіка: інформативний виклад : навч. посіб. / А. Б. Рацул, Т. Я. Довга, А. В. Рацул. К. : КНТ, 2015. 320 с.
 24. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. К. : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
 25. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтерактив. Підруч. для педагогів ринкової системи освіти. К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. 616 с.
 26. Подласый И. П. Педагогика : учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлениям подготовки и специальностям в области «Образование и педагогика» : в 3 кн. М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. Кн. 2: Теория и технологии обучения. 575 с. : ил.
 27. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Х. : Вид. група «Основа», 2008. – 112 с.
 28. Соловей М. І. Спіцин Є. С., Кудіна В. В. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання : навч. посіб. К. : Ленвіт, 2008. 377 с.
 29. Столяренко А. М. Психология и педагогика: учеб. пособ. для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 423 с.
 30. Теоретические основы содержания общего среднего образования / под ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера. М.: Педагогика, 1983. 352 с.
 31. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. для студентів вищ. пед. закл. освіти. Тернопіль : Навчальна книга, 2009. 168 с.
 32. Харламов И. Ф. Педагогика: учеб. пособ. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Гардарики, 1999. 519 с.
 33. Школи нового типу в Україні : метод. посіб. / В. Ф. Паламарчук, І. Г. Єрмаков, Г. М. Ісаєва та ін. К. : ІСДО, 1996. 156 с.
 34. Юдин Э. Г. Методология науки: системность: деятельность. М.: Эдиториал УРСС, 1997. 446 с.
 35. Якиманская И. Личностно-ориентированный урок: планирование и технология проведения. *Директор школы*. 1998. № 3. С. 3–5.
 36. Ярмаченко М. Д. Педагогіка: підручник. К.: Вища школа, 1986. 544 с.
- Допоміжна**
37. Белухин Д. П. Учитель – от любви к ненависти (Техника профессионального

- поведення). Москва : Народное образование, 1999. 114 с.
38. Бондар В. І. Управлінська діяльність директора школи : дидактичний аспект. К., 1987.
 39. Выготский Л. Педагогическая психология / под. ред. В. В. Давыдова. М.: АСТ; Астрель; Хранитель, 2008. 671 с.
 40. Голуб Н. Підходи до навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 3. С. 2–10.
 41. Діалоги про стандарти. *Управління освітою*. 2003. Спеціальний випуск. 32 с.
 42. Єрмаков І. Проектний підхід у школі життєвої компетентності. *Підручник для директора*. 2005. № 9–10. С. 32–49.
 43. Єрмаков І. Г. Компетентісний потенціал проектної діяльності. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.library.edu-ua.net/> (дата звернення: 04.02.2012).
 44. Єрмаков І., Шевцова С. Освіта і цивілізаційна компетентність. *Вересень*. 2004. № 1–2. С. 29–49.
 45. Ильин Е. Н. Путь к ученику : раздумья учителя-словесника : из опыта работы. М. : Просвещение, 1988. 224 с.
 46. Клепко С. Компетенізація освіти: обмеження та перспективи. *Завуч*. 2005. № 19. С. 6–13.
 47. Ковалева Т. М. Инновационная школа : аксиомы и гипотезы. М. : Изд. Московского психолого-социального ин-та; Воронеж : МОДЭК, 2003. 256 с.
 48. Кодекс цінностей сучасного українського виховання. *Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні : педагогічні концепції*. К. : Школяр, 1997. С. 110–112 ; *Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій / Вишневський О. І., Кобрій О. М., Чепіль М. М. ; за ред. О. Вишневського*. Дрогобич : Відродження, 2001. С. 98–99.
 49. Козлов Н. И. Гуманизм в современном образовании и его опасности [Электронный ресурс]. *Материалы Междунар. науч.-практ. конф. "Современное профессиональное образование: теоретические основы и прикладные аспекты"*. Институт заоч. и дополн. проф. образования Оренбургского гос. аграрного ун-та. URL: <http://econf.rae.ru/article/7226>. (дата звернення: 14.11.2013).
 50. Колесникова И. А. Педагогические цивилизации и их парадигмы. *Педагогика*. 1995. № 6. С. 84–89.
 51. Львова Ю. Л. Творческая лаборатория учителя. Москва : Педагогика, 1985. 158 с.
 52. Маслоу А. Мотивация и личность / пер. с англ. СПб.: Питер, 2008. 352 с.
 53. Михайленко О. И. Общая педагогика: электрон. учеб. [Электронный ресурс]. URL: http://krip.kbsu.ru/pd/index.html#op_8 (дата звернення: 01.06.2014).
 54. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства. К. : Знання, 2006. 207 с.
 55. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики*. К.: К.С.К., 2003. С. 13–41.
 56. Педагогический поиск / Сост. Баженова И. Н.. М. : Педагогика, 1987. 544 с.
 57. Психология и педагогика: учеб. пособ. для вузов / сост. и отв. ред. А. А. Радугин; науч. ред. Е. А. Кротков. М.: Центр, 2002. 256 с.
 58. Психологія і педагогіка життєтворчості: навч.-метод. посіб. / за наук. ред.

- Єрмаков І. Г. К.: [б.в.], 1996. 792 с.
59. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М.: Когнито-Центр, 2002. 218 с.
 60. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование. *Педагогика*. 1994. № 5. С. 16–21.
 61. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації : аналітичне дослідження : проект ПР ООН, МФ «Відродження» / Олійник В., Болубаш Я., Даниленко Л., Довбищенко В., Єрмаков І., Клепко С. ; за ред. П. Згаги. Полтава ; Київ : ПОІПО, 2003. 102 с.
 62. Сіданіч І. Професійна компетентність учителя та культура мислення учнів [Електронний ресурс]. URL: <http://osvita.ua/school/technol/1913> (дата звернення: 14.08.2016).
 63. Фасоля А. Азбука особистісно-зорієнтованого навчання. *Українська мова й література в середніх школах*. 2004. № 4. С. 62–67.
 64. Фасоля А. Діяльнісна основа навчання. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 23–29.
 65. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 19–25.
 66. Хуторской А. В. Гипотеза и цели эксперимента по модернизации образования [Электронный ресурс]. *Интернет-журнал «Эйдос»*. 2002. 25 мая. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0525.htm> (дата обращения: 14.08.2002).
 67. Хуторской А. В. Методологические основы проектирования образования в 12-летней школе [Электронный ресурс]. *Интернет-журнал «Эйдос»*. 2000. 30 мая. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2000/0530-01.htm> (дата обращения: 11.02.2001).
 68. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведен. М.: Издательский центр «Академия», 2008. 256 с.
 69. Шевченко Л. Л. Практическая педагогическая этика : экспериментально-дидактический комплекс. М. : Соборъ, 1997. 506 с., ил.
 70. Школа сотрудничества. М. : Первое сентября, 2000. 272 с.
 71. Юдин В. В. Сколько технологий в педагогике? *Школьные технологи*. 1999. № 3. С. 34–36.
 72. Якиманська І., Яқуніна О. Планування та технологія особистісно зорієнтованого уроку. *Відкритий урок*. 2006. Жовтень. С. 17–21.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

- поточне оцінювання на практичних заняттях;
- тестування.